

Kultura sjećanja na primjeru opsade Sigeta i Seljačke bune¹

Autor na primjeru opsade Sigeta i Seljačke bune obrađuje obilježja kulture sjećanja od kraja devetnaestog stoljeća do danas. U analizi su korištena historiografska djela i udžbenici povijesti u promatranom vremenu. Autor je pritom odvojio tri osnovna razdoblja: od kraja devetnaestog stoljeća do socijalističke Jugoslavije, socijalističku Jugoslaviju te razdoblje samostalne Hrvatske. Obrana Sigeta je u sva tri razdoblja promatrana sa simpatijama dok je Seljačka buna imala puno veće amplitude - od simpatija u prvoj fazi, divljenja u drugoj do postupnog zaborava i istiskivanja iz obaveznog programa osnovnih škola u trećoj fazi.

Ključne riječi: opsada Sigeta, Seljačka buna, hrvatska historiografija, udžbenici povijesti, heroji

Uvod

U hrvatskoj historiografiji, a posljedično i u školskim udžbenicima vidljiva je veza između aktualne političke situacije i interpretacije prošlosti. Tom vezom bavi se politologijska disciplina politika povijesti, tj. politika pamćenja, a u širem značenju kultura sjećanja koja se kao disciplina pojavljuje krajem 20. stoljeća. Prema M. Kohlstrucku politika povijesti se upotrebljava kao sinonim za politiku pamćenja, a ona sadrži sljedeće elemente: 1. Određene političke aktere koji djeluju u vezi s drugim akterima; 2. Političke aktere koji nastoje pomoću strategija sjećanja dobiti legitimitet za svoje političke projekte; 3. Izbor određenih povijesnih događaja, osoba i djelovanja s tim ciljem; 4. Interpretiranje ovih događaja i osoba na način da se podupiru vlastite namjere; 5. Tumačenja koja se prenose pomoću jezika ili na simbolički način i tako mogu biti javno učinkovita.² Analiza kulture sjećanja istražuje uloge kulturnih obrazaca sjećanja, značaj pamćenja i sjećanja u formiranju identiteta i odnos prema prošlosti u historiografskim radovima i u kolektivnom pamćenju. Nadalje, proučava

1 Prva verzija teksta nastala je za referat "The impact of the political context on Croatian heroic mythology" na znanstvenom skupu *Myths in south-eastern European textbooks* koji je u organizaciji Georg Eckert Instituta održan u Tirani u listopadu 2014. godine.

2 Snježana Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945-1960)*, (Zagreb: Srednja Europa, 2012), 14.

načine kojima kulture i režimi prenose znanja o prošlosti, kako ta znanja koriste namjerno naglašavajući ili pak izbjegavajući pojedine dijelove u službi stvaranja „dobrih“ članova zajednice.³ Konstrukcija identiteta često se postiže uz pomoć mitova koji prema antropolozima imaju status neupitnosti za neku zajednicu i koji za nju postaju svete priče. Takve priče štite autoriteti koji se smatraju zaduženim za stvaranje slike o svojoj zajednici.⁴

Uz dva spomenuta događaja, u radu će se problematizirati i dvojica heroja iz razdoblja ranog novog vijeka čija su se herojska djela sa suprotnim predznacima dogodila u razmaku od nekoliko godina i koji su u različitim političkim sistemima poprimili mitološke razmjere. Radi se o Nikoli Šubić Zrinskom, branitelju Sigeta i Matiji Gupcu, vođi seljačke pobune u Hrvatskom Zagorju nekoliko godina poslije. Oni nam posebno ilustrativno mogu prikazati politiku povijesti tijekom cijelog razdoblja postojanja obaveznog školstva u Hrvatskoj. Između ta dva događaja postoji jedna poveznica. To je lik Gašpara Alapića koji je u različitim udžbenicima prikazan ili kao hrabri branitelj Sigeta 1566. godine ili kao okrutni gušitelj Seljačke bune 1573. godine.

U prvoj fazi, onoj od druge polovice 19. stoljeća do 1945., politika povijesti romantizirala je hrvatski politički narod – plemstvo, pa su tako heroji bili uspješni borci protiv Osmanlija (Nikola Šubić Zrinski) ili oni koji su se odupirali austrijskoj (Zrinsko-frankopanska urota) ili mađarskoj vlasti (Josip Jelačić). Neplemići su teško mogli ući u te herojske narative bez obzira što se interes za Seljačku bunu iz 1573. počeo javljati još sredinom 19. stoljeća. Ovakva politika povijesti trebala je pomoći borbi za što bolji položaj Hrvatske unutar ugarskog djela Monarhije. Pri tome se provodila strategija isticanja samostalnosti Hrvatske još od razdoblja srednjeg vijeka i nastanka zajedničkih država s Ugarskom i Austrijom. Kako je tada hrvatsko školstvo i opismenjavanje bilo u početnoj razvojnoj fazi, udžbenici još uvijek nisu bili glavno sredstvo stvaranja političke svijesti u narodu. Ulaskom u Kraljevinu Jugoslaviju, herojski plemićki narativi bili su i dalje poželjni radi isticanja potrebe raskidanja dotadašnjih veza i stvaranja Jugoslavije. Od 1945. godine i pobjede socijalističke revolucije značajno su promijenjeni pogledi na hrvatsku povijest. U skladu s marksističkom historiografijom istraživali su se društveni odnosi, a kmetovi i seljaci ulaze u fokus povjesničara. Objavljuje se niz knjiga o pobunama seljaka protiv svojih feudalnih gospodara (heroja iz ranijeg razdoblja historiografije). Ime Matije Gupca, jednog od predvodnika pobune 1573. godine protiv Franje Tahyja, feudalnog gospodara susedgradsko-stubičkog vlastelinstva, postaje općepoznato. Brojne su škole nazvane njegovim imenom i podignuto je spomen-obilježje koje su posjećivale generacije osnovnoškolskih učenika. Matija Gubec nije bio jedini pobunjenik koji u socijalizmu postaje heroj. Istimana je Hvarska buna Matije Ivanića i mnoge druge pobune

3 Todor Kuljić, *Kultura sećanja. Teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, (Beograd: Čigoja štampa, 2006), 7-14.

4 Ivan Čolović, *Smrt na Kosovu polju*, (Beograd: Biblioteka XX vek, 2016), 9-32. Dopušteno je propitivanje dijelova mita, ali se u njegovu istinitost ne smije sumnjati.

seljaka. Plemići koji su pod vodstvom Gašpara Alapića porazili vojsku seljaka 1573. godine postaju negativci, usprkos tome što su se i oni borili protiv Turaka. Spomenik banu Josipu Jelačiću, dotadašnjem junaku i borcu protiv Mađara 1848., uklonjen je sa središnjeg zagrebačkog trga koji se od 1945. počeo nazivati Trg republike. U ovoj fazi udžbenici igraju puno važniju ulogu. Školovanje je obavezno, a velikom dijelu stanovništva udžbenici povijesti i uopće školski predmet povijest važan je doticaj sa stvaranjem slike o prošlosti, a time i izgradnjom socijalističkog čovjeka. Nakon 1989. godine i obnove višestranačja djelomično se vratilo veličanje hrvatskog plemstva. Jelačićev spomenik je vraćen na središnji zagrebački trg koji se od tada zove Trg bana Josipa Jelačića. Seljačka buna Matije Gupca kao i ostale društvene pobune u udžbenicima su svedene na nekoliko redova ili su pak u potpunosti izbačene,⁵ a bitno se smanjio i broj posjeta spomen području posvećenom Matiji Gupcu. U historiografskoj i publicističkoj literaturi ponovno se počinje veličati otpor turskim osvajačima, a brojni istraživači amateri počeli su zarađivati tražeći plemićko podrijetlo hrvatskih obitelji. Kako je nova politika povijesti radila što veći odmak od prošlosti socijalističke Jugoslavije, tako su i seljački otpori plemićima koji su bili popularni u socijalističkom razdoblju, sada u potpunosti ili djelomično ispali iz hrvatskih udžbenika.

U ovom radu analizirat će se izabrana historiografska literatura uoči Drugoga svjetskog rata, socijalističkog razdoblja i razdoblja hrvatske samostalne države te dostupni školski udžbenici od kraja 19. stoljeća do danas. Pri tome se želi usporediti prikaze opsade Sigeta i Seljačke bune te Nikole Šubića Zrinskog i Matije Gupca u historiografiji i u udžbenicima u skladu s politikom povijesti tih vremena.

Herojske epopeje nastale u 19. stoljeću

Krajem 19. stoljeća u Hrvatskoj je bilo iznimno malo visokoškoloranih ljudi koji su se politički aktivirali na poboljšanju perifernog hrvatskog položaja unutar Austro-Ugarske Monarhije. Među njima je bilo i povjesničara koji su aktivno sudjelovali u radu Sabora. Razjedinjenost i podjela novonastale hrvatske nacije u dvojnoj monarhiji bila je plodno tlo za razvoj mitološke literature u službi politike. Hrvatski plemići, kao predstavnici hrvatskog političkog naroda bili su najpogodniji za isticanje posebnosti Hrvatske. Bilo je malo izvora za istraživanje samostalne hrvatske kneževine i kraljevine i nikako se nije mogla ostvariti neka zaokružena slika i stvoriti herojsku literaturu toga doba. Personalnom unijom s Ugarskom, a kasnije i ulaskom u habsburšku državu, Hrvatska je izgubila samostalnost i preostalo joj je samo isticanje hrvatskih prava i posebnog sabora. Naglašavala se važnost upitnog dogovora dvanaest hrvatskih plemena s novom dinastijom Arpadovića. Taj je dogovor u literaturi poznat kao *Pacta Conventa* ili *Qualiter*, a jedna od vodećih hrvatskih povjesničarki dvadesetog stoljeća Nada Klaić tvrdi da je on falsifikat iz XIV. stoljeća⁶. U državnompravnom smislu isticao se i dogovor

5 Seljačka buna 1573. je u programu za osnovne škole neobavezni dio gradiva tako da su autori birali koliko će i hoće li uopće prostora posvetiti toj pobuni. Buna Matije Ivanića u većini osnovnoškolskih udžbenika više ne postoji.

6 Nada Klaić, „O.Mandić, „Pacta Conventa“ i „dvanaest“ hrvatskih bratstava, HZ XI-XII, (1958-59),

hrvatskih plemića okupljenih u Hrvatskom saboru i Ferdinanda Habsburškog koji je uveo Hrvatsku u zajednicu brojnih naroda. U njemu se Ferdinand obavezao čuvati hrvatska prava. Kako je glavni cilj bio ujediniti hrvatske zemlje i očuvati posebnosti unutar složene višenacionalne zajednice, u historiografiji i u udžbenicima povijesti su se isticali upravo plemići kao predstavnici političkog naroda – djela nacije koji je tu posebnost uspio očuvati tijekom stoljeća. Bojevi protiv Osmanlija bili su najpogodniji za stvaranje herojske literature. Pri tom su Hrvati prikazivani kao branitelji ne samo Monarhije nego i cijele srednje i zapadne Europe - *Antemurale Christianitatis* čime su dodatno zadužili Monarhiju. To je, uz dogovore s vladajućim kućama Ugarske i s Habsburgovcima, bio dodatan argument da je Hrvatska zaslužila svoju posebnost i bolji položaj nego je u tom trenutku imala. Hrvatski plemići Petar Kružić, Petar Berislavić, Krsto Frankopan, braća Talovac i brojni drugi proglašavani su herojima cijele Europe u borbi protiv - tada prikazivanog - mrskog inovjerca.

Karakterističan opis junaštva vezan je uz pad Klisa u osmanske ruke 1537. godine.

Borbe oko Klisa trajale su ovaj put više mjeseci. Turci su najprije za dvadeset dana obnovili razvaljenu utvrdu u Solinu, a nato su stali graditi još dvije tvrđice, jednu u Ozrini, a drugu u Kučini. Tim načinom htjeli su Klis ograditi od svijeta, te ga napokon gladom prisiliti na predaju. Međutim, posada se junački držala, a uto je kapitan Kružić tražio pomoć na sve strane. Napokon je izradio da mu je u ožujku 1537. kralj Ferdinand poslao 3000 njemačkih vojnika pod grofom Nikolom Thurnom, a papa Pavao III 700 momaka pod Lukom Jakinjaninom...⁷

Ovdje imamo tradicionalni prvi moment izrade narativa. Hrvati su branili kršćansku Europu, a ona im je jedva odašiljala pomoć. U nastavku teksta Vjekoslav Klaić koristi i dva druga elementa:

...Murat udario je na kršćane tolikom žestinom i vikom da su se Talijani i Nijemci silno prepali misleći da je Turaka kudikamo više, stali bježati prema morskoj obali da se ukrcaju u brodove. Hrabri Kružić zaustavljao je riječju i činom bježeće vojnike, ali ih nije mogao zadržati; napokon stali su i njegovi Hrvati bježati k moru i gurati se u lađe. Videći to Kružić, posljednji je zajašio konja i pohitao za bjeguncima. Stigavši do obale skočio je s konja i pošao na brod. Ali taj biše prenatovaren vojnicima, pa ga veslači nisu mogli u pličini s mjesta maknuti. Tako su se i Turci priključili brodu i počeli sjeći. Prepoznavši Kružića oborili se na njega, te ga napokon nadjačali i ubili, premda se osobito hrabro branio.⁸

165-206“, *Historijski zbornik*, XIII, (1960): 303-318. Dobar dio povjesničara medijevista se naknadno složio s argumentima Nade Klaić da je to falsifikat iz 14. stoljeća, ali većina njih drži da je nekakav dogovor zasigurno postojao.

7 Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga peta, (Zagreb: Nakladni zavod MH, 1988), 148. *Povijest Hrvata* Klaić je pisao krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Pet svezaka je izašlo u rasponu od 1899. do 1911. godine.

8 *Ibid.*, 149.

U ovom se dijelu vide dvije stvari: prva - Nijemci i Talijani su se prestrašili i ostavili Hrvate same (tako se općenito kršćanska Europa ponašala prema Hrvatima) i druga - Petar Kružić je išao zadnji i poginuo je zbog nesretnih okolnosti iako se vrlo hrabro borio.

U herojsku mitologiju, zahvaljujući povijesnom trenutku i borbi za ujedinjenje i posebnost unutar Monarhije, ulaze i otpori habsburškim ili ugarskim vlastima. Najpoznatiji su Urota zrinsko - frankopanska i djelovanje bana Josipa Jelačića tijekom revolucije 1848/49.

Najviše pažnje hrvatskih povjesničara, ali i kulturne javnosti devetnaestoga i dvadesetoga stoljeća privukla su dva događaja ranoga novog vijeka, koji su se dogodili u razmaku od sedam godina. Radi se o junačkoj obrani Sigeta 1566. godine i Seljačkoj buni 1573. godine. Količina kazališnih predstava, igranih serija, velikih opera, epskih pjesama posvećenih ovim uvelike različitim događajima pokazuje da se oni iznimno ističu među herojskim činovima u Hrvatskoj od nastanka do danas. Zatupljenost tih događaja u hrvatskim udžbenicima povijesti obradit će se u sljedećim poglavljima, no najprije treba nešto spomenuti o samim događajima, njihovoj interpretaciji u hrvatskoj historiografiji i kulturi te o odjeku u svijetu.

Najvažnije djelo za hrvatsku suvremenu kulturu sjećanja opsade Sigeta je knjiga Anđelka Mijatovića *Obrana Sigeta*. Tiskana je u izdanju Školske knjige, izdavača sa zamjetnim udjelom na tržištu udžbenika povijesti.⁹ Knjiga je prigodničarska, prvo izdanje objavljeno je na 420. obljetnicu opsade, a drugo na 500. obljetnicu rođenja Nikole Šubića Zrinskog. Podijeljena je na tri poglavlja – Siget i Nikola Zrinski, Odjek sigetskog junaštva i prilozi koji uključuju narodne pjesme, književna ostvarenja i svjedočanstva. U prvom dijelu autor ističe da je Hrvatska odigrala svoju ulogu predziđa kršćanstva višednevnom obranom Sigeta i junačkom pogibijom gotovo cijele posade koju su činili hrvatski plemići utaboreni u Sigetu te tako spriječila prodor Sulejmana Veličanstvenog prema Beču. Zapovjednik tvrđave u Sigetu Nikola Šubić Zrinski nazvan je hrvatskim Leonidom i njegova slava je doprla i do drugih europskih država. Sulejman je umro tijekom opsade, carska vojska se stigla reorganizirati i nije došlo do opsade Beča. Usporedbe Sigeta i Termopila bile su aktualne od samog događaja do danas. Opsada Sigeta trajala je nešto više od mjesec dana. Počela je 6. kolovoza, a završila 7. rujna. Prema izvještajima koje je Nikola Šubić Zrinski slao caru Maksimilijanu II, Sulejman je raspolagao sa 100 000 vojnika. Branitelja je bilo između 2300 i 3000, ovisno o izvoru. Nakon velikih borbi i dvostruke ponude Zrinskom da se preda te time postane turski vazal i hrvatski kralj, branitelji su 7. rujna napustili Stari grad, krenuli na juriš i svi, osim sedmorice muškaraca, izginuli. Od te sedmorice dvojica su iznimno bitni. Ferenc Črnko, komornik Nikole Šubića Zrinskog, opisao je pad Sigeta u djelu *Podsjeđanje i osvojenje Sigeta* što je do danas osnovni izvor za opsadu.¹⁰ Drugi je Gašpar Alapić, dozapovjednik Sigeta, jedan od najvažnijih plemića u gušenju seljačke bune 1573.

9 Anđelko Mijatović, *Obrana Sigeta*, II. dopunjeno i prošireno izdanje (Zagreb: Školska knjiga, 2010).

10 Ibid., 109. Već 1568. Na njemačkom jeziku je tiskana *History von Eroberung der ansehnlichen Vesten*

Zanimljiva je recepcija te junačke epopeje u Hrvatskoj i okolnim državama čime se autor bavi u drugom dijelu knjige. U Hrvatskoj su o Sigetu pisali Brne Karnarutić u 16. stoljeću, Petar Zrinski koji je prepjevao spjev brata mu Nikole pisan na mađarskom jeziku, Vladislav Jere Menčetić, Pavao Ritter Vitezović u 17. stoljeću, Filip Grabovac i Andrija Kačić Miošić u 18. stoljeću. Tijekom izgradnje hrvatske nacije u 19. stoljeću mnogi su se okušali u pisanju spjevova, kazališnih predstava, drama, a najpoznatija je opera Ivana Zajca *Nikola Šubić Zrinski*. Godine 1866. upriličena je proslava tristote godišnjice velike bitke. Tom prigodom je jedan od trgova u Zagrebu nazvan Trgom Nikole Šubića Zrinskog. Zrinski nije zaboravljen niti u socijalističkoj Jugoslaviji. U povodu četiristogodišnjice je priređen simpozij *Sigetska bitka u hrvatskoj povijesti, književnosti i glazbi*, a Ivica Bednjanec je 1965. objavio i strip *Nikola Zrinski*. Poznati hrvatski slikari Josip Franjo Mücke, Ferdo Quiquerez i Oton Iveković posebno su se isticali u prikazima Zrinskog i sigetskog boja.¹¹

Vrlo je zanimljivo kako su u posljednjim stoljećima doživljavali Nikolu Šubića u mađarskoj historiografiji. Ban Nikola Zrinski je na mađarskom jeziku objavio *Adriai tengernek syrenaia* još 1664. Gábor Gulyás piše djelo u kojem su Zrinski i nekolicina iz njegove okolice Mađari, a svi ostali vojnici Srbi. Osim povjesničara Ferenc Salomona koji još 1865. u svojoj knjizi *Az első Zrinyek* tvrdi da je Zrinski etnički Hrvat, ostali mađarski autori u njemu vide Mađara. Godine 1896. u povodu tisućite obljetnice Ugarskog Kraljevstva u Budimpešti mu je podignut spomenik, a papa Lav XIII ga u svojoj enciklici hvali kao zaštitnika kršćanstva.¹²

O opsadi Sigeta pisalo se i u Njemačkoj, Slovačkoj, Turskoj („prokleti Zrindžuk“), no najzanimljivije je da je preko libreta opere *Nikola Šubić Zrinski* cijela pripovijest postala poznata i Japancima. Naime, nakon Prvoga svjetskog rata 1918. grupa Čeha (dotad vojnika Monarhije) zapela je u Sibiru i po njih je krenula japanska i američka vojska ne bi li ih vratili morem. Došlo je do nevremena i brod sa Česima se nasukao i bio je na popravku u Kobeu. Japanski student Shioji Yoshitaka je zbog znanja engleskog jezika bio zadužen za strane goste. On je bio član zbora na svome sveučilištu i došlo je do kulturne razmjene. Od tada je na fakultetu *Kwansei Guankin* to postala vrlo često izvođena pjesma, a s vremenom i himna fakulteta.¹³ Pitanje je kada su u stvari shvatili o čemu se radi u pjesmi, ali nesumnjivo se herojska smrt Nikole Šubića Zrinskog uklapa u samurajski kod.

Nataša Štefanec u članku u kojem obrađuje historiografiju o obitelji Zrinski ističe da je nakon devedesetih zanemarena društvena komponenta Zrinskih. Naime, u radovima devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća isticalo se hrvatstvo Zrinskih, ali se prije toga isticao njihov magnatski položaj, obrana kralja i zakona te kršćanstva.

Sigeth...im jahr 1566. Osim izdanja na njemačkom jeziku, već 1568. objavljen je u Beču na latinskom jeziku. Godine 1570. tekst je objavljen i na talijanskom jeziku, a tijekom dvadesetog stoljeća u više navrata u hrvatskom originalu.

11 Ibid., 116-138.

12 Ibid., 139-155.

13 „To battle, to battle! The epic Samurai-esque Croatian aria sung by choirs in Japan“, <http://www.tofugu.com/japan/u-boj-u-boj-japan/> (posjet 2.11.2017, objavljeno 3.7.2012).

Od devedesetih taj se redosljed promijenio u korist hrvatstva, a na štetu svega onoga što su još devetnaestostoljetni povjesničari shvaćali kao osnovu njihovog djelovanja. To se naravno odnosi i na branitelja Sigeta, Nikolu Šubića Zrinskog.¹⁴

Posve izvan svih ovih plemićkih epopeja, tijekom devetnaestoga stoljeća u herojski je svijet ušao i jedan kmet, Ambroz Matija Gubec i njegova pobuna upravo protiv tih istih plemića i junaka. O buni se intenzivno počelo pisati u postpreporodno doba kada Ivan Kukuljević-Sakcinski objavljuje građu za Seljačku bunu. Daljnji poticaj je dao Franjo Rački koji je 1875. godine objavio znatno obimniju građu.¹⁵ Iako se o Seljačkoj buni pisalo i u prvoj polovici 20. stoljeća, u vrijeme socijalističke Jugoslavije ona poprima kulturni status.

Buna je izbila na Susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu Franje Tahyja u noći između 27. i 28. siječnja 1573. godine osvajanjem dvorca u Cesargradu, a završava porazom kmetske vojske 8. veljače 1573 kod Stubičkih Toplica. Pobunjenici su se povezali sa seljacima okolnih vlastelinstava pa se buna proširila na slovenske zemlje. Ostvarili su kontakt i s uskocima želeći i njih pridobiti za bunu, ali su u tome doživjeli neuspjeh.

U historiografiji ima različitih interpretacija što je ponukalo seljake na bunu. One se izvlače iz posjedničkih odnosa na vlastelinstvu, same strukture vlastelinstva, izjava seljaka u tužbama uoči Seljačke bune te izjava u istrazi nakon nje. Neki povjesničari ističu da se uzrok bune može naći u sukobima oko posjeda između Franje Tahyja i Uršule Hening dok je socijalistička historiografija uglavnom kao uzrok bune isticala povećanje radne rente. U tužbama seljaka se kao problem navodi i pokušaj povećanja alodija i protjerivanje seljaka s njihove zemlje, nasilna prodaja vlastitog pokvarenog vina i seksualno iskorištavanje mladih djevojaka.

Adamček veliku ulogu u pobuni pripisuje i postojanju seoskih općina koje su „u godinama pred seljačku bunu igrale važnu ulogu ne samo u gospodarskom pogledu, već i u klasnoj borbi koja se ondje razvijala.“¹⁶ Nekoliko izjava seljaka nakon završetka bune potvrđuje da je buna imala organizirano vodstvo i ciljeve, ali teško da su oni bili proizvod seljačke općine. Nada Klaić smatra da su bunu vodili vojnici na feudu (tzv. predijalci) među kojima ističe Iliju Gregorića kao glavnog vođu. Adamček je iz izjava s istrage nakon bune zaključio da su ustanici željeli ukinuti feudalne namete. Ivan Svrač, jedan od vođa ustanika, je na suđenju u Ljubljani izjavio: „Oni su namjeravali ukinuti feudalne namete, daće i druge terete i pobili se s gospodom koja su bila protiv Njih. Govorilo se također o tome da će oni onda kad svladaju gospodu, uspostaviti u Zagrebu carsku oblast, sami ubirati prihode, daće i poreze i sami brinuti o Granici,

14 Nataša Štefanec, "Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse." U *Militia et Litterae, Die beiden Nikolaus Zriny und Europa*, ur. Wilhelm Kühlmann i Gabor Tüskés. (Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009), 397.

15 Franjo Rački, „Gradja za poviest hrvatsko-slovenske seljačke bune god. 1573.“, *Starine*, VII (1875): 164-322.

16 Josip Adamček, „Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune 1573.“, *Historijski zbornik*, XIX-XX (1966-67), 150.

jer gospoda se uopće ne brinu o Granici.“¹⁷ Ovime se ne ukida feudalizam kako se to htjelo tumačiti nego se, kako i Nada Klaić misli, vodstvo bune željelo izjednačiti u pravima s krajišnicima.

Ambroz Gubec je nakon bune proglašen vođom i idejnim organizatorom pobune, dok je Nada Klaić istaknula vodeću ulogu Ilije Gregorića. Gregorić je na saslušanju nakon bune za vođu proglasio Gupca, iako u izjavama trideset i trojice zatvorenika nakon bune Gubec niti u jednome slučaju nije na prvom mjestu.¹⁸ Izgleda da je tijekom pobune Ambroz Gubec izabran za seoskog kralja i dobiva naziv Matija prema Matiji Korvinu koji je po hrvatskim selima bio utjelovljenje dobrog i pravednog kralja.¹⁹ To je ponukalo bana Draškovića da uhapšenog Gupca okruni užarenom krunom i raščetvori vrlo brzo nakon gušenja bune.²⁰ Tragična smrt Ambroza Matije Gupca učinila je od njega heroja koji se borio za kmetsku pravdu.

Romane o Seljačkoj buni pisali su još Mirko Bogović (1859.) i August Šenoa (1877.). Snimljena su i dva filma. Prvi još 1917. godine. Bio je to film *Matija Gubec-historijska drama u pet činova*. Rađen je prema scenariju Marije Jurić Zagorke, a redatelj je bio Aca Binički. Taj film nažalost nije sačuvan.²¹ Drugi film o buni datira iz 1975. godine. Vatroslav Mimica, jedan od najproduktivnijih hrvatskih redatelja, snimio je film *Seljačka buna*.²²

U mitološkim okvirima Táhy je postao paradigmatički loš veleposjednik iako je po svemu bio prosječan feudalac, tipičan vojnik. Tome je pridonijelo i njegovo strano podrijetlo. Pritom se ne ističe da je bio oženjen Jelenom Zrinskom, sestrom Nikole Šubića Zrinskog. Druga zanimljiva osoba koja možda najbolje dočarava složenost hrvatskog ranonovovjekovlja bio je Gašpar Alapić. Dozapovjednik Sigeta i jedan od sedmorice preživjelih vodio je bansku vojsku u presudnoj bitci s kmetovima i sudjelovao u uništavanju seljačkog pokreta. Da je poginuo u obrani Sigeta, ostao bi zapamćen kao jedan od hrvatskih junaka i velikih boraca protiv Turaka. Generacije hrvatskih učenika ipak su ga poznavale kao represivnog uništavatelja seljačke bune i njegova povijesna uloga doživljavana je negativno. U oba slučaja radio je ono što je najbolje znao kao profesionalni vojnik, ratovao i služio Hrvatskom kraljevstvu i Habsburškoj Monarhiji.

Obrana Sigeta i Seljačka buna 1573. godine u udžbenicima povijesti do 1945. godine

U udžbenicima povijesti koji su tiskani prije stvaranja socijalističke Jugoslavije, Nikola Šubić Zrinski i obrana Sigeta bez iznimke zauzimaju značajno mjesto.

17 Zvonimir Despot i Danijel Tatić, *Seljačka buna Matije Gupca*, (Zagreb: Večernji list, 2013), 169-170.

18 Nada Klaić, *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI. i XVII. stoljeću*, (Beograd: Nolit, 1976), 98.

19 Ibid., 99,100.

20 Ibid., 99. Gubec je pogubljen 15. veljače.

21 Ivo Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj, 1896.-1997.*, (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998), 45-46. Bio je to tek drugi igrani film snimljen u Hrvatskoj.

22 Ibid., 378,379.

Tekstovi posvećeni toj temi su različite veličine i većinom su dio neke veće cjeline. Iznimke su udžbenici Vjekoslava Klaića iz 1894. godine i Živka Jakića iz 1935. i 1937. godine. Vjekoslav Klaić je u udžbeniku za više djevojačke škole i liceje pod podnaslovom *Nikola Zrinski* obradio Nikoline mlade dane, bojeve protiv Turaka, razdoblje Nikolinog banovanja i njegovu junačku smrt. Taj udžbenik je zanimljiv zbog nekoliko stvari. U njemu se uopće ne spominje Seljačka buna 1573. godine te je jedini u kojem se spominje da je Gašpar Alapić određen od strane Nikole Šubića Zrinskog za dozapovjednika. Poglavlje o Zrinskom se proteže na pet stranica. Kod obrade obrane Sigeta iznosi brojke od 3000 Hrvata branitelja i 100 000 Turaka koji su opsjedali Siget. Naglašava se da je pod Sigetom poginulo 30 000 Turaka.²³ Živko Jakić pak u udžbeniku za realne gimnazije i njima slične škole pod podnaslovom *Borbe Hrvata sa Sulejmanom* ističe da car Maksimilijan II nije poslao pomoć Sigetu iako je u blizini imao 80 000 vojnika. Uz to ističe i vjernost Nikole Monarhiji jer je odbio ponudu da vlada Hrvatskom kao turski vazal. On je i seljačkoj buni posvetio posebno poglavlje u kojem je u uvodu opisao loše stanje seljaka u 16. stoljeću, naglasio je činjenicu da su postojali feudalci koji su s kmetovima postupali dobro kao zagrebački biskup i porodica Zrinski, dok je TaHY kao tuđinac (naglašeno je da je Mađar) sa svojim kmetovima postupao vrlo loše. Opisao je i tragičnu Gupčevu pogibiju.²⁴ Knjiga Franje Valle koja se, iako nije bila tome namijenjena, koristila u školama, podijeljena je na velika poglavlja. Siget i Seljačka buna su svoje mjesto našli u poglavlju *Habsburška austrijska kuća i Turska u XVI. i XVII. stoljeću*. Jedno za drugim, u gotovo jednakom opsegu od dvadesetak redova opisani su događaji kod Sigeta i buna. U dijelu posvećenom opsadi Sigeta naglašava se da je „hrvatski Leonida“ zaustavio Sulejmana koji mu je obećao zlato i hrvatsku krunu. On je optužio plemiće Monarhije jer se nisu htjeli primiti oružja da pomognu Zrinskom. Kod opisa seljačke bune naglašava se nemilosrdnost plemstva, TaHYja, ali i ostalih koji su sudjelovali u gušenju bune.²⁵ Ivan Hoić je u udžbeniku za niže razrede srednjih škola podijelio poglavlja prema vladarima, Tako je u tekstu s podnaslovom *Sulejman II* opisao junaštvo branitelja Sigeta u petnaestak redova, a u podnaslovu *Rudolf II* spominje Seljačku bunu na čelu sa seljačkim kraljem Matijom Gupcem, bez ulaženja u detalje o razlozima, tijeku i posljedicama bune.²⁶ Za vrijeme NDH nekoliko udžbenika je napisao Stjepan Srkulj. U udžbeniku za 8. razred srednjih škola, u tekstu s podnaslovom *Nikola Šubić Zrinski* naglasio je da su velika većina branitelja Sigeta bili Hrvati, a Nikolu naziva „novim Leonidom“. U tekstu s podnaslovom *Seljačka buna 1573.* istaknuo je parničenje TaHYja i Uršule Hening kao povod, opisao je tijek i su-

23 Vjekoslav Klaić, *Hrvatska povjesnica za više djevojačke škole i liceje*, (Zagreb: Trošak i naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 1894).

24 Živko Jakić, *Povijest Srba, Hrvata i Slovenaca s obzirom na opću historiju za realne gimnazije i njima slične škole*, (Zagreb: Naklada Narodne knjižnice, 1935).

25 Franjo Valla, *Poviest Novoga vieka od godine 1453. do godine 1789.*, (Zagreb: Naklada Matice hrvatske, 1900).

26 Ivan Hoić, *Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola*, (Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. Vlade, 1901).

radnju sa slovenskim seljacima i na kraju završio s ovim rečenicama: „Još iste godine u kolovozu umre zloglasni krivac seljačke bune Franjo Tahy. Čitava Hrvatska ga je proklinjala kao uzročnika ove nesreće.“²⁷

Analizom ovih poglavlja vidimo da su i branitelji Sigeta i pobunjenici protiv plemićke vlasti pozitivno prikazivani. Nije prikazana veza Gašpara Alapića s oba događaja pa je prikazan ili pozitivno u udžbeniku Vjekoslava Klaića kao branitelj Sigeta ili negativno u udžbeniku Franje Valle kao okrutni gušitelj Seljačke bune. Zajedničko svim udžbenicima je nepovjerenje u strance, pa tako car Maksimilijan II nije poslao pomoć Hrvatima kod Sigeta koji su sami branili tu utvrdu i spasili Beč ili su pak Zrinski bili dobri prema svojim kmetovima dok je Mađar Tahy bio okrutan prema svojim. Osim tog zajedničkog segmenta koji je bio dobro promišljen, ostatak događaja prikazivan je bez dublje analize uglavnom jedan do drugoga u udžbenicima. Iznimka je udžbenik Vjekoslava Klaića koji Seljačku bunu nije smatrao dovoljno vrijednom da nađe mjesto u udžbeniku.

Obrana Sigeta i Seljačka buna u udžbenicima socijalističke Jugoslavije

U razdoblju socijalističke Jugoslavije pridavala se velika pažnja podučavanju povijesti. Osnovni zadatci nastave povijesti ilustrativno su vidljivi u programima za osmogodišnju školu i gimnaziju 1960. godine. Na prvom mjestu u programu za osnovne škole ističe se potreba

...da se kod učenika formira saznanje o neprekidnom razvoju ljudskog društva, o njegovom postepenom, ali nezadrživom kretanju od nižih oblika prema višim oblicima društveno-ekonomskog života i tako izgrađuje uvjerenje o čovjeku i njemu svojstvenoj stalnoj borbi za bolji, ljepši život i o osjećanju pripadnosti naprednim snagama u toj borbi.²⁸

U ovaj zadatak se savršeno uklopila Seljačka buna 1573. Kmetovi su prikazani kao napredna snaga u borbi protiv feudalizma i od učenika se očekivalo da dožive Franju Tahyja kao protivnika naprednih snaga, a Matiju Gupca kao nepokolebljivog borca za ukidanje feudalizma.²⁹ Udžbenici povijesti su u duhu dijalektičkog materijalizma kronološki pratili razvoj proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa. Prikazan je razvoj od prvobitnog besklasnog društva preko robovlasništva, feudalizma i kapitalizma koji su bili obilježeni vječnim antagonizmom klasa. Napredak prema besklasnom društvu u Jugoslaviji je ostvarila narodnooslobodilačka borba u Drugom svjetskom ratu. U skladu s tim Seljačkoj buni je posvećen veliki prostor u udžbenicima, a na četiristotu godišnjicu bune, 1973. godine, otvoren je Muzej seljačkih buna u dvorcu

27 Stjepan Srkulj, *Hrvatska povijest za 8. razred srednjih škola*, (Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1944).

28 Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji*, 564.

29 Uspomenu na Matiju Gupca su već tijekom dvadesetih godina počeli iskorištavati pripadnici Hrvatske seljačke stranke. Gubec je bio jedan od rijetkih seljačkih junaka iz prošlosti pa je HSS krajem dvadesetih uveo spomendan Matije Gupca obilježavan u veljači. Vidi Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji*, 386.

Oršić u Gornjoj Stubici. Ovdje su djeca s prostora čitave zemlje gotovo obavezno išla na ekskurzije.³⁰ U udžbeniku Vladimira Babića za 6. razred sedmogodišnje škole i 2. razred gimnazije daje se detaljan opis teškog života seljaka te se po prvi put ističe seljački program i stvaranje vlade koja bi uvela opći porez i vojnu dužnost, ukinula carine i mitnice i izgradila putove do mora te bi se pokoravala caru. Naglašava se da je buna potkopavala feudalni poredak i jačala seljačku klasnu svijest, a opisana je i nemilosrdnost feudalaca kako u stubičkoj bitci tako i u pogubljenju Gupca. Tahy je prikazan kao okrutan feudalac.³¹ U istom udžbeniku bitci kod Sigeta posvećeno je svega 18 redaka u kojima se ističe Sulejmanova smrt i ponuda vladarske pozicije Zrinskom. Udžbenik Olge Salzer iz 1963. godine uopće ne spominje Nikolu Šubića Zrinskog ni opsadu Sigeta. Buna je promatrana slično kao i u Babićevom udžbeniku, a dodaje se i popis raznih buna nakon 1573. godine.³² U nastavnom planu i programu za osnovnu školu iz 1972. godine između ostalih zadataka navodi se potreba da se „učenicima dade osnovno znanje o najvažnijim povijesnim zbivanjima, kulturnim dobrima i najznačajnijim ličnostima iz povijesti hrvatskog naroda, ostalih jugoslavenskih naroda i drugih naroda koji su imali veći utjecaj na povijesna zbivanja u nas i u svijetu.“³³ Nakon toga tekstovi se ujednačavaju. Naizostav nekoliko redaka o sigetskoj opsadi i nekoliko stranica o seljačkoj buni s dodatkom karata važnih bitaka.³⁴ Zaključno, junačka obrana Sigeta nije izostavljena iz većine povijesnih udžbenika zbog toga što je to bila borba protiv stranih osvajača (Turaka), ali branitelji su bili pripadnici plemićke klase pa nije bilo oportuno pretjerano ih veličati. Zanimljiv događaj zbio se u veljači 1970. godine na praizvedbi drame *General i njegov lakrdijaš* Marijana Matkovića u Hrvatskom narodnom kazalištu. Nikola Šubić Zrinski u toj drami prikazan je negativno, a cilj drame bio je „demistificirati nacionalni mit o Nikoli Šubiću Zrinskom i pogibiji sigetskih branitelja.“ Predstava je prekinuta zbog prosvjeda publike. Dio publike je uhićen i određene su im kazne koje zbog prosvjeda hrvatskih javnih djelatnika, među kojima je bio i Matković, nikada nisu izvršene.³⁵

Udžbenici nakon socijalizma

Nakon propasti socijalizma i stvaranja hrvatske države, plan i program nastave povijesti u osnovnim i srednjim školama prolazio je razne faze. Na početku su se zadržale stare nastavne jedinice i nije bilo provedeno temeljito čišćenje od nepotrebnih tema.

30 Samo otvaranje odigralo se pred 70 000 ljudi. Josip Broz Tito otvorio je muzej. Prije demokratskih promjena muzej je posjećivalo preko 70 000 ljudi godišnje. Padom socijalizma broj posjetitelja se znatno smanjio. Godišnje muzej obiđe od 15 do 22 tisuće ljudi. Na ovim podacima zahvaljujem Vlatki Filipčić Maligec, voditeljici Muzeja seljačkih buna.

31 Vladimir Babić, *Povijest za 6. razred sedmogodišnje škole i 2. razred gimnazije*, (Zagreb: Školska knjiga, 1950).

32 Olga Salzer, *Prošlost i sadašnjost 2- udžbenik historije za VII. razred osnovne škole*, (Zagreb: Školska knjiga, 1963).

33 Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji*, 565.

34 Vidi Ivo Makek i Josip Adamček, *Čovjek u svom vremenu 2*, udžbenik povijesti za šesti razred, (Zagreb: Školska knjiga, 1985).

35 Mijatović, *Obrana Sigeta*, 129,130.

U posljednjih dvadeset i pet godina bilo je dosta promjena. To se možda i najbolje može pratiti na primjeru Seljačke bune 1573. U sedmom, prvom promijenjenom izdanju udžbenika autora Ive Makeka i Josipa Adamčeka (1991.) Seljačka buna je i dalje opisana u posebnoj odlomku i zauzima četiri stranice teksta. Obrani Sigeta posvećeno je i dalje samo četrnaest redova.³⁶ Već iduće godine Ivo Makek je napisao novi udžbenik. U njemu je Seljačka buna inkorporirana u veću cjelinu, ali se opis još uvijek nalazi na tri stranice teksta. Tekst o Sigetu se nije značajno promijenio.³⁷ Od tog udžbenika nadalje vidljiva je tendencija smanjivanja teksta o Seljačkoj buni, a u posljednjim izmjenama programa ona je postala neobavezni dio gradiva. U Hrvatskoj je nakon samostalnosti omogućeno slobodno tržište udžbenika. U udžbenicima povijesti autora Nevena Budaka i Marije Mogorović Crljenko (2007.)³⁸, Željka Brdala i Margite Madunić (2009. i 2013.)³⁹ nema spomena seljačkih buna. Iz razdoblja ranog novog vijeka u Hrvatskoj obrađuju se samo intelektualni pokreti (humanizam i renesansa, reformacija i protureformacija), bojevi protiv Turaka, ustroj Vojne Krajine te otpor središnjoj vlasti kroz Zrinsko-frankopansku urotu. Inzistiranje na Gupcu u socijalističkom razdoblju dijelom je odredilo pisanje o buni nakon njega. Kako je dijelu javnosti sumnjivo sve ono što se događalo u socijalizmu i Seljačka buna je svrstana u ne baš poželjne sadržaje.⁴⁰ Nikola Šubić Zrinski u udžbenicima zadržava sličnu količinu teksta s već objavljivanim podacima s time da se u nekima uz tekst o Zrinskom dodaju i povijesni izvori.

Muzej seljačkih buna uklopljen je u cjelinu Muzeji Hrvatskog Zagorja. Postavu su dodane i sobe o obitelji Oršić, Ilirskom pokretu, a broj posjetitelja se drastično smanjio. Dobar dio hrvatskih učenika uopće neće čuti za postojanje bilo kakvog otpora feudalnim elitama tijekom razdoblja hrvatskog ranoga novog vijeka.

Zaključak

Političke elite u svakoj državi određuju obrazovnu politiku. Hrvatska nije iznimka u tome. Na primjeru Seljačke bune i Nikole Šubića Zrinskog možemo pratiti kako se ta obrazovna politika provodila u nastavi povijesti. Jedan od proklamiranih zadataka nastave je razvoj ljubavi prema svojoj domovini. Za razvoj te ljubavi najpogodniji su borci protiv osvajača. Iz tog razloga se Nikola Šubić Zrinski, osim jedne iznimne situacije, od samog događaja shvaćao kao heroj. Tome nije mogao naštetiti niti njegov

36 Ivo Makek i Josip Adamček, *Čovjek u svom vremenu 2, udžbenik povijesti za šesti razred*, (Zagreb: Školska knjiga, 1991).

37 Ivo Makek, *Povijest za VI. Razred osnovne škole*, (Zagreb: Školska knjiga, 1992).

38 Neven Budak i Marija Mogorović Crljenko, *Povijest 6*, (Zagreb: Profil, 2007).

39 Željko Brdal i Margita Madunić, *Tragom prošlosti 6*, (Zagreb: Školska knjiga, 2009); Željko Brdal i Margita Madunić, *Tragom prošlosti 6*, (Zagreb: Školska knjiga, 2013).

40 Nataša Štefanec, "Why Did Gubec Have to Die Dózsás's Death, Historical Representation of the Croatian Peasant Rebellion of 1573 and of its Leader's Public execution", u *Armed Memory, Agency and Peasants Revolts in Central and Southern Europe (1450-1700)*, ur. Gabriella Erdélyi, (Göttingen: V&R, 2016), 257.

plemički položaj koji je u dijalektičkom materijalizmu shvaćan kao nešto negativno. S druge strane, otpor seljaka protiv feudalnih gospodara dio je društvene povijesti. Odnos prema tome otporu uvelike ovisi o društvu i društvenim vrijednostima koje ono propagira. U razdoblju socijalizma Matija Gubec i ostali pobunjenici doživljavani su kao netko tko vrti kotač povijesti u pravom smjeru, u smjeru besklasnog društva. Propašću socijalizma, besklasno društvo prestaje biti ideal. Negiraju se dotadašnje postavke marksističke historiografije pa je tako Seljačka buna počela biti shvaćana kao fenomen upravo toga doba bez nekih dalekosežnih posljedica. Time buna prestaje biti obavezni dio programa i ovisi o autoru hoće li se navesti u sklopu većih cjelina. Koliko su Nikola Šubić Zrinski i Matija Gubec u stvarnosti bili heroji? U svakom slučaju povijesne okolnosti u kojima su živjeli, događaji koji su se odvijali napravili su od njih heroje. Zrinski je junačkim odolijevanjem svoje malobrojne posade i svojom junačkom smrću otežao prodor Osmanlija prema Beču dok je Gubec silom prilika u povijesnom trenutku postao jedan od seljačkih vođa koji su se borili za popravak svoga položaja te je pogubljen od strane plemićke vlasti. Politika povijesti je određivala kojeg od dvojice heroja treba posebno isticati u udžbenicima povijesti i koje vrijednosti prosječan hrvatski učenik treba usvojiti u osnovnoj ili srednjoj školi. Sudbina Gašpara Alapića, koji je sudjelovao u oba događaja, a uglavnom se spominje u udžbenicima kao gušitelj bune, pokazuje koliko politika povijesti može igrati zanimljivu ulogu. Učenice koje su pohađale više djevojačke škole i liceje krajem 19. stoljeća na njega su gledale puno drugačijim očima nego učenice i učenici u ostalim razdobljima, zahvaljujući udžbeniku Vjekoslava Klaića. Primjer Gašpara Alapića, kao uostalom i čitava tematika opsade Sigeta i Seljačke bune, potencijalno je zanimljiva vježba iz multiperspektivnosti u nastavi povijesti.

Literatura

Udžbenici

- Babić, Vladimir. *Povijest za 6. razred sedmogodišnje škole i 2. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga, 1950.
- Brdal, Željko, Margita Madunić. *Tragom prošlosti 6*. Zagreb: Školska knjiga, 2009.
- Brdal, Željko, Margita Madunić. *Tragom prošlosti 6*. Zagreb: Školska knjiga, 2013.
- Budak, Neven, Marija Mogorović Crljenko. *Povijest 6*. Zagreb: Profil, 2007.
- Hoić, Ivan. *Opća povijesnica za niže razrede srednjih škola*. Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, 1901.
- Jakić, Živko. *Povijest Srba, Hrvata i Slovenaca s obzirom na opću historiju za realne gimnazije i njima slične škole*. Zagreb: Naklada Narodne knjižnice, 1935.
- Klaić, Vjekoslav. *Hrvatska povijesnica za više djevojačke škole i liceje*. Zagreb: Trošak i naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 1894.

- Makek, Ivo, Josip Adamček. *Čovjek u svom vremenu 2, udžbenik povijesti za šesti razred*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.
- Makek, Ivo, Josip Adamček. *Čovjek u svom vremenu 2, udžbenik povijesti za šesti razred*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.
- Makek, Ivo. *Povijest za VI. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 1992.
- Salzer, Olga. *Prošlost i sadašnjost 2- udžbenik historije za VII. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 1963.
- Srkulj, Stjepan. *Hrvatska povijest za 8. razred srednjih škola*. Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1944.
- Valla, Franjo. *Poviest Novoga vieka od godine 1453. do godine 1789*. Zagreb: Naklada Matice hrvatske, 1900.

Bibliografija

- Adamček, Josip. „Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune 1573.“ *Historijski zbornik*, XIX-XX (1966-67): 141-194.
- Čolović, Ivan. *Smrt na Kosovu polju*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2016.
- Despot, Zvonimir, Danijel Tatić. *Seljačka buna Matije Gupca*. Zagreb: Večernji list, 2013.
- Klaić, Nada. *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI. I XVII. stoljeću*. Beograd: Nolit, 1976.
- _____, O.Mandić, „Pacta Conventa“ i „dvanaest“ hrvatskih bratstava, HZ XI-XII, 1958-59., 165-206. *Historijski zbornik*, XIII (1960): 303-318.
- Klaić, Vjekoslav. *Povijest Hrvata*, knjiga peta. Zagreb: Nakladni zavod MH, 1988.
- Koren, Snježana. *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945-1960)*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.
- Kuljić, Todor. *Kultura sećanja. Teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*. Beograd: Čigoja štampa, 2006.
- Mijatović, Anđelko. *Obrana Sigeta*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
- Rački, Franjo. „Gradja za poviest hrvatsko-slovenske seljačke bune god. 1573.“, *Starine*, VII (1875): 164-322.
- „‘To battle, to battle!’ The epic Samurai-esque Croatian aria sung by choirs in Japan“, <http://www.tofugu.com/japan/u-boj-u-boj-japan/> (posjet 2.11.2017, objavljeno 3.7.2012).
- Škrabalo, Ivo. *101 godina filma u Hrvatskoj, 1896.-1997*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998.
- Štefanec, Nataša. “Why Did Gubec Have to Die Dózsza’s Death? Historical Representation of the Croatian Peasant Rebellion of 1573 and of its Leader’s Public execution“. U *Armed Memory, Agency and Paesents Revolts in Central and Southern Europe (1450-1700)*, ur. Gabriella Erdélyi, 251-279. Göttingen: V&R, 2016.
- Štefanec, Nataša. “Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse“. U *Militia et Litterae, Die beiden Nikolaus Zriny und Europa*, ur. Wilhelm Kühlmann i Gabor Tüskés, 391-410. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009.

SUMMARY

Cultural memory in the examples of the siege of Szigetvár and the Peasant revolt

The author, in the examples of the siege of Szigetvár and the Peasant revolt, deals with the cultural memory from the end of the 19th century to the present. The analysis used historiographic works and history textbooks about the time in question. The author has determined three basic periods: from the end of the 19th century through the socialist Yugoslavia to the period of Croatia's independence. While the defense of Szigetvár was observed with appreciation for all three periods, the Peasant revolt of 1573 had a larger amplitude ranging from liking in the first phase, admiration in the second phase to the gradual oblivion and the extinction from the compulsory elementary school program in the third phase.